

Bleščeči mah (*Schistostega pennata*), zanimivi prebivalec pohorskih votlinic

Besedilo in foto: Simona Strgulc Krajšek in Žan Lobnik Cimerman

Na Pohorju, skrit pred očmi sprehalcev, raste zelo zanimiv mah. Če si ga želimo ogledati, je treba na sprehod po pohorskih poteh vzeti ročno svetilko in posvetiti v katero od votlinic ob poti, na primer pod skalo ali drevesno korenino. Če bomo imeli malo sreče, se bo žarek svetilke odbil od tanke zelene plasti, ki prerašča vlažno prst. To je predkal bleščečega mahu (*Schistostega pennata*) – vrste, ki jo Angleži imenujejo *goblin gold* ali *dragon's gold*, torej škratje ali zmajevo zlato.

Mahove srečamo vsepovsod, a jih ponavadi sploh ne opazimo, saj pozornost večine mnogo bolj pritegnejo cvetoče rastline in živali. Če pa se jim vsaj malo posvetimo, bomo opazili, kako raznolikih oblik in barv so. V Sloveniji uspeva prek 800 vrst listnatih mahov, jetrnjakov in rogovnjakov.

Bleščeči mah (*Schistostega pennata*), ki sodi med listnate mahove, je v Sloveniji razširjen na Pohorju in Dravskem Kozjaku, kjer je silikatna kamninska podlaga. Uspeva na goli prsti na tleh slabo osvetljenih votlinic pod skalnimi previsi ali večjimi kamni, lahko tudi pod izpostavljenimi drevesnimi koreninami. Tla, ki tej vrsti ustrezajo, ne smejo biti premokra ali prerasla z drugimi vrstami mahov.

Najbolj opazen del bleščečega mahu je trajna bleščeča predkal ali protonema, zaradi katere smo vrsti dali slovensko ime bleščeči mah. Predkal je preplet niti, ki se razvije iz spor mahov. Po obliki in načinu rasti na pogled spominja na plast prepletenih nitastih zelenih alg. Iz predkali nato zrastejo pokončni ali polegli poganjki, odvisno od vrste mahu. Pri večini vrst predkal nato propade. Pri bleščečem mahu pa je predkal trajna in zelo posebna. Gradijo jo velike okrogle celice, nanizane v razvejene niti. Te so lahko nameščene tako gosto skupaj, da se med seboj stikajo. Preplet predkali je lahko velik le nekaj kvadratnih milimetrov in skoraj neopazen, lahko pa prerašča tudi več kvadratnih decimetrov veliko površino. Vsaka okrogla celica predkali ima na dnu

Predkal bleščečega mahu se zeleno zablešči, ko vanjo posvetimo ali ko jo fotografiramo z bliskavico.

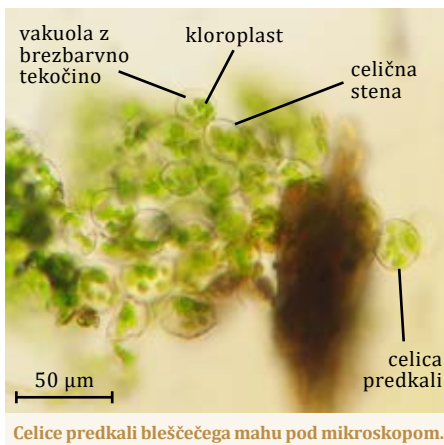
Poganjki bleščečega mahu so dolgi približno pol centimetra in dvoredno olistani.

nekaj zelenih kloroplastov, nad njimi pa veliko vakuolo, napolnjeno s prozornim vakuolnim sokom, ki deluje kot leča. Zato se predkal zablešči, če posvetimo vanjo; učinek je podoben, kot če posvetimo mačkici v oči.

Iz predkali tega mahu zrastejo drobni, približno pol centimetra veliki, sploščeni in dvoredno olistani poganjki. Listki so suličasti in koničasti. Ti poganjki so enostavno prepoznavni, saj se zelo razlikujejo od drugih vrst mahov. Zanimivo je tudi,

da rastejo posamič in nikoli ne oblikujejo blazinic, kot je značilno za večino drugih mahov. Na takem pogankju se lahko razvije sporangij ali pušica, ki je nameščena na vrhu dolge zelene sete, a to se le redko vidi. So pa sporangiji seveda nujni za razvoj spor in nove predkali.

Predlagava, da si na naslednjem potepanju po Pohorju vzamete nekaj časa tudi za mahove. Če boste s svetilko posvetili v pravo votlinico, se vam lahko razkrije tudi bleščeči mah. Še namig: res veliko ga je v okolici slapu Šumik. ☘

Celice predkali bleščečega mahu pod mikroskopom.

Če boste kdaj potovali v bližino ekvatorja ali na južno poloblo, obstaja možnost, da tudi tam v kakšni skriti votlinici zagledate mah, ki se blešči. V Avstraliji, na Novi Zelandiji, Novi Gvineji in malezijskem delu otoka Borneo uspeva vrsta, ki se blešči enako kot bleščeči mah s Pohorja. Vrsta se strokovno imenuje *Mittenia plumula* in je z bleščečim mahom le v daljnem sorodstvu.

Intervju: ANDREJA SLAMERŠEK

Zaradi posebnih časov se je preko spleta pogovarjal Damjan Vinko

Andrejo Slameršek (1980), profesorico biologije in kemije, poznamo kot našo najbolj glasno in srčno borko za ohranitev prostotekočih rek. Kot obraz za pravice prostotekočih rek in njenih prebivalcev jo je Slovenija spoznala preko ohranitvenih akcij reke Mure, kjer je med drugimi organizirala tudi vrsto ljudskih akcij in tako drugič v treh desetletjih prispevala najmanj k odložitvi načrtovanih zavezitev Mure. Od leta 2015 je predsednica Društva za preučevanje rib Slovenije (DPRS), ki v letu 2020 praznuje 10 let svojega delovanja. DPRS je predvsem zaradi aktualnega okoljskega ministra minulo pomlad postal verjetno najbolj znana biološka nevladna organizacija (NVO) pri nas in bil kot »društvo za zaščito zlatih ribic« z izpeljankami večkrat omenjano tudi v Državnem zboru. V društvu se udeležujejo ali organizirajo številne naravovarstvene shode in akcije, zelo aktivni so pri zagovorništvu narave, izobraževanju in raziskovanju. Pogosto se kot stranski udeleženec vključujejo v upravne postopke in opozarjajo na problematiko varstva rib. DPRS je tudi ena od treh NVO, ki so Ustavnemu sodišču predale pobudo presoje ustavnosti spornih določb drugega »protikoronskega« zakona, katerih uveljavitev je sodišče za zdaj zadržalo. Z Andrejo sva se v času preteklih dveh vlad srečala na več dogodkih in sestankih Ministrstva za okolje in prostor (MOP), tudi Evropske komisije in ljudskih vstaj, kjer sva poleg potreb varstva narave opozarjala na ignoriranje nešteti sporočil strokovnjakov in

Andreja Slameršek. (foto: Miloš Bavec, 17. III. 2017)

NVO – da je slovenska politika ohranjanja narave slaba in da se področno sicer dobra zakonodaja zelo slabo izvaja. Četudi se Andreja zadnja leta posveča predvsem naravovarstvu, svojega pedagoškega navdiha ni pozabila in tako rada »pošola« o razlikah med okoljevarstvom in naravovarstvom ter okoljem in naravo, saj napačna raba večkrat vodi tudi v napačne zaključke. Prav tako se aktivno udeležuje vrste okroglih miz in delavnic, zelo aktivna pa je tudi na družbenih omrežjih. V tokratnem pogovoru sva se osredotočila predvsem na aktivnosti, kjer DPRS orje ledino – pravno zagovorništvo narave.

Andreja, najprej čestitke ob jubileju društva! Na kaj ste v DPRS najbolj ponosni?

Hvala za čestitke! Najbolj smo ponosni na to, da nismo nikoli podlegli ustrahovanju, pritiskom kapitala, izsiljevanju, »dilanju« z naravo itd. kljub silovitim pritiskom, napadom in žalitvam prek medijev, kar si je dovolila celo politika – aktualna, pa tudi prejšnja. Bili so tudi poizkusi posrednega podkupovanja, kar smo in bomo tudi v bodoče zavračali in prezirali. Prepričani smo, da je to, da smo se bili zmožni upreti in vztrajati pri svojih strokovnih in etičnih načelih, ne da bi podlegli silovitim pritiskom politike in lobijev, naše najmočnejše orožje. Seveda pa vseh teh